

VERO, DOM, CESARJA!
VSE ZA

Domachi Prijatelj.

Zabavno-poučna priloga „Mir-u“.

Leto I.

V Celoveu, 30. januarja 1897.

Štev. 2.

Golobček.

Čez goro, čez strmo planino
Golobček priletel je bel —
Po krilih spoznal sem, odkod je,
Čegav ljubeznjivi je sel.

To ni belopéren golobček,
Priletel čez goro in plan —
To list je od matere drage
V tolažbo mi semkaj poslan.

Bogdan.

Opeharjeni žid.

Ko še ni bilo železnih cest, na katerih se zdaj vse hitro in zlahka prevaža po širokem svetu, tedaj so ljudje potovali peš ali na vozéh ali na konjih. Zdaj púste, velike ceste in kréme ob njih so bile vse žive popotnikov in voznikov.

V nekej krémi te vrste je sedel star žid med različnimi gosti; kupoval in prodajal je razno staro šaro. Žid zna v denar spraviti vse, na kar bi se drug človek niti ne ozrl.

H krémi je prijezdil vojak na čilem konji, pred krémo se ustavil ter stopil v hišo. Vojaka žid mahoma nagovori: „Take mi vere, krasen je konj, kterega je vaša milost prijezdila.“

„Veseli me, ako vam je po godi, sin Abrahamov!“ odgovori vojak.

„Sto palic bi rad držal, ako bi potem bil moj“, reče žid.

Vojak s korobačem udari po škornjah in dé: „Zakaj sto palic? Dobodete ga tudi za petdeset.“

Žid, vesel te vojakove darežljivosti, reče: „Ali bi ga za petindvajset palic ne dobil?“

„Tudi za petindvajset“, odgovori vojak, „in ako bi vam to bilo preveč, tudi za petnajst vam bodi.“

„Kaj li, ko bi jih držal samo deset?“

„Nu, če ni drugače, zadovoljen sem, ako samo pet palic držite.“

Žid si misli: „Za Boga živega, kako po ceni bi dobil krasnega konja! Deset palic sem že na Žabjeku držal, in še me ni konec, a da bi me bilo samo od petih? — Gospod,“ reče dalje, „vi ste vojak, in vojak spóštujejo svojo besedo, zatorej smem vaše besedi trdno verovati?“

Vojak odgovori: „Če ne upate mojim besedam, hočete li pismeno?“

„Ljubše bi mi bilo,“ odgovori žid.

Oba gresta potem k beležniku (notarju) in ta naredi tako pismo: „Če gospodar tega pisma od vojaka s trdo leskovico dobode pet palic ter je odnese mirno in zadovoljno, tedaj mu vojak svojega konja, vranca dá takoj brez nobene druge plače ali odméne.“ Potem je bil podpisan kraj, dan in priče.

Ko je žid imel to pismo v rokah, povrneta se zopet v krémo in žid mirno leže na stol, da bi odslužil pogojeno plačilo za konja. O prvem udarci se je zdrzil ter sam v sebi mislil: „Ta ti je bil za profoza, ker bolje tepe kakor birič na Žabjeku.“

Po prvi palici vojak sede ter mirno čaka pri kozarcu vina. „Kako si, Abrahamov sin?“ vpraša za nekoliko časa žida.

„Prosim, odštejte, kar sem še dolžan, da hitreje pretrpim.“

„Bodi si,“ reče vojak ter mu drugo priloži, ostrejšo od prve. Potem zopet sede in pije. Pozneje mu odmeri tretjo in četrto, a vselej tako, kakor prvo.

Žid, nevoljen, ker je vojak tako obotáven, reče napósled: „Ne vem, ali bi vam bil hvaležen, ker mi pogojene palice tako polagoma dajate? Udarite naglo še peto, da bode vranec vedel, čegav je, ter da midva prideva v red!“

A vojak mu odgovori: „Sin Abrahamov! pete palice bodeš dolgo čakal,“ ter leskovico vrže v kot.

Žid je prosil in pretil, a vse zastonj; vojak mu ni hotel dati pete palice. Vsi so se smejali, a žid je šel k beležniku, da bi mu ta pripomogel k tej palici, ktero mu je vojak pismeno ugotovil. Beležnik pogleda v pismo in reče: „S tem pismom ne opravite nič. Pismo ne govori, da bi vam vojak bil prisiljen dati pet palic, ako vam jih noče.“

Zato bajé žid še danes čaka pete palice in konja-vranca.

Komur se ta dogodka pripoveduje, dajó mu v tolažbo nauk: „Kogar ni sram v lakomnosti držati pet palic, da bi konja dobil, vreden je štirih palic zastonj.“

Po „Lj. knj.“

Novi altar v župnijski cerkvi v Velikovu.

Kakor je „Mir“ že poročal, dobila je farna cerkev sv. Magdalene v Velikovu nov veliki altar v gotiškem slogu. Izdelal ga je g. Alojzij Progar, akademični podobar v Celovcu, po načrtu, katerega je napravil po navodilu pokojnega arhitekta Stipbergerja v Celovcu in katerega je odobrila in potrdila „centralna komisija za umetniške in zgodovinske spomenike na Dunaju“.

Mestna župna cerkev v Velikovu je pozno-gotška stavba, nje tloris je posnet v knjigi J. Flisa „Stavbinski slogi“ stran 117, slika 110. Cerkev ima tri ladije; srednja je mnogo višja, nego li postranski, ki imate zopet različno višočino. Leva postranska ladija je namreč nekoliko višja in daljša, kakor desna, kjer je tudi poprečki stoječa kapela. Slopi (stebri) med ladijami, na katerih slone cerkveni svodi (oboki), so osmrovogelni. Kor stoji vrhu

nedavno umrli Rud. Vogler, kamnosek celovski, in v ognju pozlačena vratica na tabernakelju z mičnimi simboli kruha in vina pa g. Mehlhofer, pasar v Celovcu, po načrtu g. Progarja.

Altar sam je izgotovljen od lesa; tako tudi vse podobe na njem. Na solidnem podstavu napravljena je povprečki raztegnjena dolbina, v kateri je glavna podoba velikega altarja v spretno osnovani skupini. Le-ta predstavlja sv. Magdaleno pri maziljenju Kristusovih nog, v predsobi Simonove obednice. Kristus prišedši z leve strani s popotno palico v roki, stopi z levo nogo baš na prvo stopnjico, ki vodi v omenjeno obednico, kar poklekne predenj Marija Magdalena ter mu mazili noge z dragocenim mazilom. Spokorjena evangelijska grešnica je videti vsa skesana, kar razodeva nje ponižno pripognjeno teló, nje priprosta obleka, izpod katere se vidijo boste noge; zlasti pa nje povešena glava in sra-

Grad „Na Gorici“ (Marija Loreto) ob Vrbskem jezeru.

križastega svoda na nizkih slopih. Svodi so prepreženi s takoimenovanim omrežjem, v zadnjih ladijah in v presbiteriju, kjer so v absidi, zadej za velikim altarjem, tri visoka gotiška okna s slikami na steklo.

Novi veliki altar je osnovan pravilno v gotiškem slogu v lepem razmerju s cerkvino zgradbo. Presbiterij je 13 metrov visok, altar pa 11 metrov, t. j. od tal do križne rože srednjega baldahina. In kakor višočina, tako je i altarjeva širokost v harmoničnem soglasju s cerkvino gotiko.

Altar je sestavljen v ljubkem sorazmerji ter izgotovljen v nežnih, povsem lahkotnih dimenzijah. Na temeljnem podstavu treh kamenitih stopnic dviga se lično izdelana menza (miza) od sivega kamna, katero podpira četvorica nizkih stebričev od črnega mramorja z otoka Lavodor v Belgiji. Menzo s stopnicami vred, kakor i tabernakelj od belega kararskega mramorja, je izdelal

možljivo v tla zroče oči, sploh vse žalostno obličje. — To je kaj zgovoren izraz pristnega kesanja na pregrešnem nje življenji. In umetnik jej je nadél pomenljivi plašč vijolčne barve, ki je simbol spokorjenja. Vpričo tolike skesanosti je tudi božji Zveličar ves ginjen: nagiblje se milostivo do jokajoče spokornice ter jej z desnico, stegneno z odprto dlanjo navzdol, podeljuje odpuščanje grehov. Temu evangelijskemu dogodku primerno je tudi njega označje. Navedena predsoba ima pozlačen, v razna polja raztekajoči svod. Dolenji zid je preprežen z dragocenimi preprogami, v katere so udelane zlate arabeske in tlak je obložen z raznobojnimi mramornimi ploščicami. Zgoraj okrog dolbine so za okvir lično izrezljane, pozlačene gotiške arabeske.

Ob tej glavni skupini altarja, zunaj dolbine stojita dve podobi, brat in sestra Marije Magdalene: sv. Lazar in sv. Marta. Ti dve podobi ste izdelani z veliko mar-

ljivostjo; njiju postavi sta tolikanj jednotno sorazmerno obrisani, da se jima na pogled pozná spretna roka njiju ustvaritelja. Kaj ženjalno je uravnana draperija njunih oblek, ubrana povsem v duhu čisto složne gotike v smele, ostro prikrojene in semtertja se križajoče gube. Dobro se tudi strinjajo polihromne barve oblek, ne samo teh dveh, temveč i ostalih podob. V polihromovanju in sestavljenju mehkih in oblaženih barv je naš Progar pravi mojster! — Nad tema postranskima podobama se prostirata baldahinski kupoli, iz vitko izrezljanih fial (stebričev) v umetno skupino združeni, ktere vrhovna fiala se izteka v bujno razvito križno rožo, kakoršne završujejo sploh vse gotiške fiale.

Nad glavno altarjevo skupino, ob krajih sta postavljeni zopet dve podobi: sv. Jožef in sv. Janez Krstnik. Nad njima se vspenjata pod cerkveni svod vitkostebni baldahinski kupoli. Na sredini skupine, na podstavi gorenjega altarjevega dela, je ploskorezna podoba ptiča Pelikana; nad istim podstavom pa je sv. Ana, poučujoča hčerko Marijo. In vrhu te skupine, na najvišjem stožalu, je sv. Rok. Nad njim kipí navzgor srednja najvišja baldahinska kupola, s širokolistno križno rožo. Te tri gorenje baldahinske kupole stojé v lepem razmerju v obliki smelo kvišku rastoče piramide, in postranski kupoli zdolaj se jim pridružujeta v dobrem sorazmerju.

Ves altar je izdelan povsem mojsterski, v duhu plemenitega gotiškega sloga in sicer v povsem nežnih, rekel bi etéričnih oblikah. In kako ljubko se mu podaje medloblišče povsem pristno zlató, s katerim je vestni podobar okrasil ves ta svoj stavbinski šopek. Temeljnim altarjevim stenam je dal nežno sivkasto barvo pohlevne glin, strani dolenjega podstava ob tabernakelju pa je pobarval z mehkim pompejanskim rdečilom, iznad ktere ga se ljubeznjivo dvigajo zlate arabeske s tanko-debljastimi rožami. Vse fiale, arabeske, posamične podobe, kakor i glavna skupina, sploh vsa ornamentika altarja izrezljana je od celega lesa, kar podeljuje temu podobarskemu umotvoru solidnost in trajnost za dolga stoletja.

Velikovčani morajo biti ponosni na novi veliki altar njihove lepe gotiške farne cerkve, na čemer jim mi čestitamo iz vsega srca.

V. H—z.

Največja nesreča.

Neki kralj je k sebi poklical vse najmodrejše može iz celega svojega kraljestva in stavl jim je to-le vprašanje: Ktera nesreča je na svetu največja?

Jeden je odgovoril, da največja nesreča je visoka starost, v kateri človek ne more več delati in je drugim samo v nadlego.

Drugi je rekel, da največja nesreča je revščina.

Tretji je trdil, da najhujši je očetu, umreti brez otrok.

Zadnji pa je vskliknil: največja nesreča za človeka je, ako mora na koncu življenja reči, da ni storil v svojem življenju nobenega dobrega dela.

Ta odgovor je bil gotovo najpametnejši. Delaj torej dobro, da na koncu življenja ne bodeš nesrečen. —eč—

Iskrice.

Pes nikoli ne povabi volka na pomoč. Tudi ti se ne druží s hudobnimi ljudmi. — Le, ker sami nismo brez napak, zato radi poslušamo, da jih imajo tudi drugi.

Kaznovana lakomnost.

Turški kalif*) Džafer Almansur je imel tako zvest spomin, da je obdržal v glavi vsako pesen, ktero je enkrat slišal. Imel je tudi sužnjo, ki je sleherni pesen od besede do besede znala ponoviti, ako jo je le dvakrat slišala, in hlapca, ki je vsako pesen ponavljal, da jo je le trikrat slišal. Kalifa so imeli za velikega podpornika znanstev in umetnosti; bil je pa jako skop, da se mu je vsak belič le težko izmuzal iz rok. Kedarkoli mu je kak pesnik poklonil svoje delo, je zapovedal, naj se mu pesen z zlatom odvaga, toda le tedaj, ako je čisto nova, ter ni v njej nobene ukradene misli. Ko je pesnik svojo pesen prebral, precej jo je kalif od konca do kraja ponovil ter pristavil: „Oj, ta je pač stara; saj vidiš, da jo tudi jaz znam.“

Neki pesnik mu sicer na to reče, da je le poseben dar božji, da zná pesni, ki jih je enkrat slišal, od besede do besede ponavljati. A kalif ga hitro zavrne: „Nikakor ne! To pesen, ktero mi ti za novo ponujaš, zna že vsako otroče. Vidiš tam-le sužnjo in sužnja, — več ko enkrat sta mi jo že ponavljala.“ Pomigne jima ter zaukaže pesen ponoviti, kar se jima je radi dobrega spomina prav lahko zgodilo, ker je sužnja pesen že dvakrat (iz pesnikovih in kalifovih ust), in suženj trikrat čul. Pesnik pa je osramočen moral zapustiti kalifa praznih rok.

Asmaj, sloveč pesnik, ktere ga je tako ravnanje v dušo zbudilo, sklene, se za se in za svoje tovariše maščevati nad kalifom. Zloži torej pesen iz najtežjih besed in najtrših slov, kar jih le premore turški jezik, ter pride na velblodu (kameli) jezdé na kalifov dvor. Ta mu postavi znane pogoje. „Bratec, — mu reče — če je pesen, ktero hočeš povedati, res čisto nova, odvagam ti jo z zlatom; ako pa ni, ne dobiš niti beliča.“

Asmaj pové hitro svojo pesen. Kalif se trudi in trudi, a zavoljo nakopičenih, sila trdih in umetno zavutih besed, jo po enkratnem poslušanju ne more ponoviti. Pogledoval je tudi svojo sužnjo in sužnja, pa i ta dva sta odmajevala, da ne znata. Nevollno zató reče kalif: „Daj mi pesen, da ti jo z zlatom odvagam.“ Asmaj odvrne: „Precej; samo dopusti, da jo odložim.“ „Kaj? — reče kalif, — da pesen odložiš, kaj je to?“ „Bodeš takoj videl, svitli knez!“ reče pesnik, ter pripelje velbloda, ktere ga breme je bil kamenit steber, na katerem je bila vdolbena pesen.

Kaj je bilo početi? Kalif je moral biti mož beseda ter težki kamen odvagati z zlatom, ker ga je Asmaj tako dobro splačal!

R.

Gospodarske stvari.

Nekaj pravil živinorejcem.

Živinoreja je velikega pomena za našo deželo, zaradi tega morajo naši kmetje obračati na njo posebno skrb. Brez umne živinoreje se pri nas tudi drugo kmetijstvo ne more razvijati.

Največa napaka pa je, da imajo naši kmetje mnogo slabe živine. Mnoge kmetije imajo po osem, deset ali dvajset repov, klaje pa imajo samo za polovico tega števila. Ti kmetje bi mnogo bolj prav storili, ko bi redili manj živine, pa tisto bolje krmili. Od dveh dobro

*) Kalif = namestnik; tako so se imenovali Mohamedovi nasledniki. Sedaj imajo ta naslov še turški sultani (cesarji).

rejenih krav imaš več dobička, nego od treh ali štirih slabih. Ravno tako tudi dva lepa vola, če ju dobro krmiš, več obdelata, nego štirje slabi. Živina, kateri se dobro poklada, tudi manj boleha, nego pa tista, ki kaže rebra.

Posebno pa pridejo v zadrego kmetje, kateri imajo preveč živine, v suhih letih. Polovico živine morajo prodati, ker nimajo klaje. Živina je pa v taci letih jako po ceni, in kmetovalec jo mora dajati za slepo ceno. Kdor pa ima manj živine, a tisto lepo, jo bo že kako črez zimo preredit, potem se bode pa že kmalu zopet popravila, in od suhe letine ne bode imel posebne škode.

Velika napaka je, da mlade konje in vole prezgodaj učé voziti. Že v tretjem letu jih vprezajo v voz ali plug in jih kmalu rabijo za redno delo. Taka živina nikdar lepo ne doraste. Za delo ne bode dosti prida, pa tudi za mesarja ne bode kaj prida tak vol. Kmetje mislijo, da s tem kaj prihranijo, ali v resnici imajo pa le izgubo. Pri delu s tako živino ni dosti pomagano, prodá se pa potem tudi tako slabo, da se nazadnje niti krma ne izplača.

Poleg tega je pa navada, da že prvo leto varčujejo pri klaji. Ko bi morali mladi živini dajati tečne hrane, pa ji dajo zelene trave s senom pomešane. Živina, ki se tako zanemarja že v prvem letu, se nikdar ne bo lepo razvila, posebno ne bo lepe rasti in krepkih kosti. Pozneje pač smeš živini dajati slabše hrane, kedar se je že lepo razvila.

Napačno je tudi, če se kobile ali pa telice prezgodaj rabijo za plemo. Treba je počakati, da se poprej dobro razvijejo, ker sicer ne bomo imeli nikdar lepih kobil ali pa krav. Tudi je za plemo treba obrniti le lepe in zdrave živali, da se živina ne slabša, temveč zboljša. Ravno pri plemenjenji še jako mnogo greše naši kmetovalci.

Vsakemu kmetovalcu zatorej priporočamo, naj ne redi preveč živine, temveč naj gleda, da bode tista lepa, ki jo ima, če tudi je je manj po številu. Mlade živine naj prezgodaj ne vpreza in ne rabi za plemo ter v prvem letu naj jej daje tečne hrane. To so živinorejcu zlata pravila, katerih si ne more nikdar dovolj vtisniti v glavo.

„Kmet.“

Drobiž.

Notar brezverec se ponorčuje s kmeta, ki gre na božjo pot in pravi: „Kaj ne, oče, zato ker boste na sv. Višarjih v puščico vrgli nekaj krvavo prisluženih krajcarjev, boste šli gotovo z brzovlakom v nebesa?“ „Tega ne vem!“ odgovori kmet; „pač pa dobro vem, da nas ne bo spravil v nebesa denar, ki ga moramo pustiti po pisarnah notarjev.“

Fant, ki se noče ženiti. Ko neki fant sliši, da se mora ženiti, bil je silno žalosten, ker se je ženitve močno bal. Zato ga začne njegov oče jezno obirati: „Ti tepec ti; kaj se boš bal ženitve? Mar nisem bil jaz oženjen?“ — Jokaje ta odgovori: „Vi ste pač lahko imeli; vi ste vzeli mojo mater, a jaz sem prisiljen čisto tujo žensko jemati.“

Jedina knjiga na svetu. Ko je umiral slavn angleški pisatelj Walter Scott, rekel je svojemu sinu: „Daj mi knjigo!“ — „Ktero knjigo, oče?“ vprašal je sin. Tedaj se je bolnik vzravnaval, kolikor se je mogel, ter rekel: „Moj sin, na svetu je samo jedna knjiga in ta je — sveto pismo.“ To so mu bile zadnje besede.

Uganke.

I. Kaj je to?

Po leti se sveti,
Po zimi rjavi,
Ni číslan na sveti,
Pa vse nas živi.

—r—

II. Črkostav.

1.					
2.		r	•	p	
3.		h	•	•	t
4.		r	•	•	r
5.	a	•	•	•	m
6.	m	•	•	•	a
7.	k	•	•	•	n
8.	p	•	•	•	a
9.	o	•	•	•	
10.					

Pike v zgorajšnjem črkostavu nadomesti s črkami tako, da bode mesto najvrhnejše pike stal soglasnik, mesto najnižje pa samoglasnik. Beseda v drugi vrsti naj pomenja: del živalskega telesa; v tretji vrsti: močnega človeka; v četrti vrsti: neko vrsto podzemeljskih delavcev; v peti vrsti: ime staropisemskega očaka; v šesti vrsti: žensko krstno ime; v sedmi vrsti: rudnino; v osmi vrsti: velik dež; v deveti pa mrčes. Ako potem srednje črke najdenih besedij čítaš od zgoraj navzdol, povejo ti geslo koroških Slovencev v njih narodnem boju.

—r—

Rešitev ugank v 1. številki.

I. Zastavic:

1. Polž. — 2. Mlinsko kolo. — 3. Bčele. — 4. Iгла.

II. Sestava:

1. Elizabeta, 2. Ignacij, 3. Nemčija, 4. Salomon, 5. Praga, 6. Ida, 7. Evangelij, 8. Laudon, 9. Elija, 10. Ris. — Einspieler.

Sestav v 1. številki so prav rešili: prof. J. Wang v Olo-muciu, F. Dekleva v Slavini, J. Lipold v Mozirji, C. Rožič v Moravčah, Fr. Krepko pri Sv. Barbari.

Smešničar.

* **Zora gospodičina** se pelje s prijateljico Vido zvečer proti Hunskemu gradu. Zora vznemirjeno vsklikne: „Glej, kak ti je prekrasen solnce zatón!“ Vida deže žalostno: „Kako je škoda, da sem pozabila doma svoj nanosnik!“ Voznik se obrne in postrežljivo reče: „Gospodična milostna, če vam je ljubo, pa malo bližej zapeljem!“

* **Iz šole.** Mati: „Lansko leto si mi veliko veselje naredil, ker si bil najpridnejši v šoli, letos si pa zaostal.“ Janezek: „Nikar ne bodite hudi, mati, ker sem letos vaši veliki prijateljici, Tonetovi materi, enako veselje privoščil.“

* **Splačal ga je!** Nekega rokodelskega mojstra ogori nekdo z besedo „gospod“. To se pa rokodelcu tako za malo zdi, da ga zavrne rekoč: „Le mojster mi recite, kajti mojster mora kaj znati in zastopiti, gospod pa zna biti vsaki osel!“

* **Na kamniški železnici.** Postajni načelnik v Kamniku: „Mož, tako velikega psa ne smete nikdar več vzeti brez pasjega listka v vagon.“ — Popotnik: „Oprostite, ko sem v Šiški vstopil, je bil še mali kužek. Kaj morem za to, da je med vožnjo vzrastel v tako velikega sultana.“

Lastnik in izdajatelj Gregor Einspieler, župnik v Podklostru.

Odgovorni urednik Iv. Terselič.

Tiskarna družbe sv. Mohorja v Celovcu.